

כנסי שטר חוב זה

נתנאל רונצקי

- א. מבוא
- ב. הסוגיא בדף נה. והשלכותיה- שיטת תוספות הרא"ש
- ג. שיטת הרמב"ן והרשב"א
- ד. שיטת הרמב"ם
- ה. שיטת התוספות
- ו. שיטת הר"ן
- ז. מבט כולל על שיטות הראשונים
- ח. הערות בשיטות הראשונים

א. מבוא

המשנה (גיטין עח.) מתארת שלושה מיקרים שבהם כאשר הבעל נותן גט באופן מסוים, האשה איננה מגורשת מחד, ומאידך התיקון אינו בנתינה מחודשת אלא באמירה בלבד, "הרי זה גיטך", ואלו הם:

- 1) כאשר הבעל נתן לאשה גט אך הטעה אותה באומרו שזה שטר חוב.
  - 2) כאשר הבעל תחב את הגט בחגורתו ועיקם את מותניו אל האשה¹.
  - 3) כאשר הבעל הניח את הגט על ידה של אשתו כאשר היא ישנה.
- בדברינו לקמן, נתמקד במקרה הראשון, שהשלכותיו נכונות גם לגבי המקרה השני. השאלות המרכזיות שעולות מן הסוגיה הן:

- 1) מה הסיבה שבגללה האשה אינה מגורשת.
  - 2) היכן הבעיה, באיזו נקודה בתהליך הגירושין?
- ביחס לשאלה הראשונה יש מגוון של תשובות בראשונים, ננסה לפרט אותם, לסדר אותם לפי הסדר ומתוך כך לעבור לשאלה השנייה.

---

¹ כך הסביר רש"י, על אתר, ד"ה "שלפתו" הראשון. הצגנו מקרה זה על-פי מסקנת הסוגיא.

ב. הסוגיא בדף נה. והשלכותיה- שיטת תוספות הרא"ש

כאשר הבעל נותן את הגט באופן מוזר כזה, כפי שהוא במשנתנו, יכולות להתעורר בעיות בכל מיני נקודות. הגמרא (לעיל, נה.) מביאה מקרה דומה למקרה במשנתנו. המקרה שם הוא שבעל אמר לעדים שהוא הולך לגרש את אשתו, אך כשהוא נתן לה את הגט הוא אמר לה "כנסי שטר חוב זה". אמירה זו יוצרת אצלנו ספק שמא הוא ביטל את הגט באמירתו זו, אותו דוחה הגמרא בכך שהעובדה שהוא לא יידע את העדים בנדון, מעידה שהוא כן מתכוון לגרש את אשתו בגט זה, וסיבת אמירתו היא הבושה שהוא חש בפניה.

מגמרא זו יוצא שאם הבעל נתן לאשתו גט ואמר לה "כנסי שט"ח זה" קיים חשש שהבעל ביטל את הגט.

אכן בתוס' הרא"ש (עח, ד"ה "כנסי שטר חוב זה אינו גט") נאמר שאצלנו, כאשר אמר הבעל "כנסי שט"ח זה", יש חשש שהוא ביטל את הגט ולכן אינה מגורשת. אמנם, כאשר יחזור הבעל ויאמר "הרי זה גיטך" הוא מברר בכך את נתינתו ופורך את החשש.²

לסיכום: ע"פ הרא"ש סיבת אי הגירושין היא חשש לביטול הגט.

ג. שיטת הרמב"ן והרשב"א

הרמב"ן (בחידושו על אתר), והרשב"א (כנ"ל) מסבירים כי כאשר הבעל לא אומר לעדים שהוא מגרש את אשתו בגט זה אין שום חשש שהוא מגרש אותה. ודאי הוא שאינו מגרשה אלא נותן לה את הגט כשטר חוב. נראה להסביר שכאשר הבעל נותן את הגט באופן זה, הוא רוצה שהאשה תשמור את הגט אצלה עד לאותו הרגע בו הוא יחליט לגרשה, ואז הוא צריך להוסיף את הגירושין - "הרי זה גיטך".

במילים אחרות: הרמב"ן והרשב"א מפרידים בין נתינת הגט לבין הגירושין. לבעל יש יכולת לבטל את משמעות הנתינה כנתינה מגרשת, אך לשמור על הגט כגט, ועל הנתינה לאשה כנתינת גט שאינה מגרשת. הגירושין עצמם יחולו באמירה "הרי זה גיטך", כשלמעשה התהליך כולו מתבצע בשני שלבים: 1. נתינת הגט. 2. הגירושין. לסיכום על פי הרמב"ן והרשב"א האשה אינה מגורשת בגלל ביטול הנתינה כנתינה מגרשת.

² וכך הסביר גם הקרבן נתנאל על פיסקי הרא"ש, פ"ח, אות ו (באותיות הקרבן נתנאל).

ד. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (גירושין, א: ט) מחדש דין מעניין. עפ"י הרמב"ם אופן נתינת הגט צריך להיות אופן כזה שהנתינה תהיה ברורה לשם גירושין. דורש הרמב"ם "ספר כריתות ונתן בידה" שהנתינה צריכה להיות בתורת ספר כריתות, ממילא כאשר הגט ינתן בתורת שטר חוב אין זו נתינה בתורת ספר כריתות.

ה. שיטת התוספות

התוספות (עח, ד"ה "אינו גט עד שיאמר לה הא גיטיך") מסבירים כי כאשר הבעל נותן את הגט והאישה לא יודעת במה מדובר, ובמיוחד כאשר הוא אומר לה אמירה הפוכה, האישה יכולה לא להבין שמדובר באמת בגירושין, ולא במין הומור שכזה, וממילא לחזור אליו. במצב כזה הנתינה לא מילאה את יעודה, שכן התורה אומרת "ושלחה", ולא כאשר האישה חוזרת מכיוון שלא הבינה ששולחה. לסיכום: עפ"י התוספות האישה אינה מגורשת בגלל שלא התקיים "ושלחה".

ו. שיטת הר"ן

הר"ן (בחידושו על אתר) מעמיד את סוגייתנו בבעל ואישה שהיו "עסוקים באותו עניין", כלומר הם דיברו על כך שהם מתכננים להתגרש, ואז הבעל שלף גט ואמר לאישה "כנסי שטי"ח זה". העמדה זו מבוססת על הגמרא בקידושין (ו). שבה נאמר שבעל שנתן לאשתו גט בלא לומר כלום, היא תהיה מגורשת אך ורק אם הם דברו לפני-כן על כך שהם מתכננים להתגרש ("עסוקים באותו עניין" / "היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה"). בעקבות גמרא זו, אומר הר"ן שכאן ודאי שמדובר שהבעל והאשה דברו ביניהם על ענייני הגירושין. הספק של המשנה הוא האם כאשר דברו על כך, אבל בנתינת הגט הבעל הגדיר אותו כשטר חוב, אמירה זו מבטלת, מפסיקה, את הדבור הקודם על עסקי גיטה.

נראה עפ"י זה שהר"ן מבין שבגירושין חייבת להיות אמירה, האמירה היא חלק מהגירושין. לאמירה אין תפקיד של בירור, אלא היא חלק מהותי בגירושין. למסקנת הגמרא בקידושין (כדעת ר' יוסי), אמירה זו יכולה להיות גם באופן של דיבור מקדים בנושא, ולא דוקא באמירה מפורשת, אך כאשר האמירה "כנסי שטי"ח זה" חצצה בין הדיבור לנתינה חסרה אמירה, וממילא האשה אינה מגורשת. לסיכום: עפ"י הר"ן האשה אינה מגורשת כיוון שחסר החלק של האמירה בגירושין.

ז. מבט כולל על שיטות הראשונים

כל דעה בקשת הדעות הזו, מצביעה על בעיה בנקודה אחרת על ציר הגירושין. בתהליך הגירושין יש "שלושה שותפים" - הבעל, האשה והגט. על מנת שהגט יהיה גט מבחינת הבעל צריך כוונה לגרש, ועל מנת שהגט יגיע אל האשה ויהווה גט מבחינתה, צריך שתהיה נתינה ואמירה - כך באופן פשוט.

אם נצייר את זה, אז זה יראה כך:

בעל - כוונה לגרש - גט - נתינה+אמירה - אשה.

השיטות השונות בראשונים, מצביעות על בעיה בנקודות שונות על ציר זה:

1) **על פי הרא"ש** - הבעיה היא בכוונה לגרש, בוודאות הכוונה לגרש, וממילא בעצם היות הגט - גט.

2) **על פי הרמב"ן והרשב"א** - הגט גט, אלא שהנתינה אינה נתינה.

3) **על פי הרמב"ם** - הנתינה נתינה, אך היא נתינה חסרה. החיסרון הוא באמירה כמבררת את הנתינה, חיסרון האמירה מגרע את הנתינה.

4) **על פי הר"ן** - הנתינה היא נתינה טובה, הבעיה היא בחיסרון האמירה, כיוון שהאמירה מהותית לגירושין.

5) **על פי התוספות** - אין בעיה בגירושין בכלל, אלא בידיעתה של האשה שהיא מגורשת. באופן פשוט זו בעיה טכנית שנפתרת על ידי כל אפשרות שהגירושין יודעו לאשה. בסוגייתנו זה על ידי אמירת "הרי זה גיטך", ובסוגיא בדף נה. זה על ידי העדים ש"מן הסתם יאמרו לה".

נחדד את הדברים לאור השאלה השנייה ששאלנו - מה על ציר הגירושין יוצר את הבעיה, את העובדה שהאשה אינה מגורשת?

על פי מה שאמרנו החיסרון הוא או בכוונה לגרש או בנתינה או באמירה. החיסרון בנתינה יכול להיות בכך שאין נתינה בכלל או שאין נתינה טובה. החיסרון באמירה יכול להיות או חיסרון בנתינה - כיוון שאין אמירה, הנתינה לא טובה, או חיסרון באמירה כדבר מהותי בגירושין, או חיסרון בשלמות הגירושין.

ח. הערות בשיטות הראשונים

1) בדעת התוספות

- נראה שאפשר להבין את החיסרון של האמירה ביחס ל"ושלחה" בשתי צורות:
- 1) כמו שהסברנו, זה לא מרכיב בתוך מהלך הגירושין, אלא זה הפיכת הגירושין למשלחים, כלומר זה תוספת טכנית. הגירושין טובים והאשה צריכה לדעת כדי שלא תחזור אליו.
  - 2) זה תנאי בנתינה, כלומר צריך נתינה כזו שהיא נתינה משלחת, נתינה שהאשה תקבל ולא תחזור, ואז אם אין אמירה, זה חיסרון בנתינה. להבנה זו אפשר לומר שתי נפ"מ הפכות: א) או שכיוון שזה חיסרון בנתינה, אין גירושין כלל, עד שיאמר ויתקן למפרע, ועד שהאשה לא תדע, לא יהיו גירושין.
  - ב) או בדיוק להיפך - כיוון שצריך נתינה משלחת, אז ברגע שהנתינה משלחת - כגון שאמר לעדים - אז הנתינה היא נתינה אע"פ שהאשה עדיין לא יודעת ואולי אפילו היא לא צריכה לדעת כדי שתהיה מגורשת. (אוצה"מ בשם תורת גיטין).
- קשה לי בהבנת התוספות- מדוע התוספות בוחרים להציג את החיסרון ב"כנסי שטר חוב זה" כחיסרון של "ושלחה", תוך התעלמות לכאורה מכך שהגמרא בדף נה. מעמידה ספק הרבה יותר חמור ועקרוני - שמא הגט עצמו בטל?

2) בדעת הרא"ש

הרא"ש (בתוס' הרא"ש) מקשה על עצמו, שאם הגט מבוטל, אז איך לפתע פתאום, על ידי אמירת "הרי זה גיטך", הוא חוזר להיות גט? הוא עונה שכיוון שאין כאן ביטול מפורש, הרי זה ספק ביטול, והאמירה "הרי זה גיטך" מהווה בירור שהבעל לא ביטל את הגט.

3) בדעת הר"ן

כשהר"ן מתייחס אל העובדה שעל פי המשנה מספיק לומר "הרי זה גיטך" ולא צריך לתת מחדש, הוא אומר שהנתינה הקודמת היא אינה נתינה כיוון שהיא לא פעלה גירושין, או בלשונו "אע"ג דנתינה ראשונה לאו כלום היא", ומקשה אם כן, הנתינה הראשונה אינה נתינה, מדוע לא צריך נתינה חדשה? אומר הר"ן - "...מתגרשת כיוון שמיד הבעל בא לידה". יוצא לפי הר"ן, שעצם העובדה שהגט

הגיע לידיה של האשה מהבעל, זה נחשב כנתינה. נתינה לר"ן היא משהו טכני, והוא מועיל גם אם זה לא במהלך הגירושין. אם אכן כך הדבר, יוצא שלר"ן העיקר בגירושין, העיקר שביצירת הגירושין, זו האמירה, אמירה שבאה על גבי נתינה, אפילו שלא מתוך רצון ספציפי לגרש. אולי נכון לנסח זאת כך: כאשר הייתה נתינה באופן טכני, מה שהופך אותה לנתינה מהותית, מגרשת, זו האמירה.

4) הערה כללית לסיום

לכולי עלמא אין צורך להצמיד את האמירה לנתינה. רק כך אפשר להבין, מדוע אמירה שבאה במנותק מהנתינה, מועילה "להחיות" את הגט מחדש. הדבר בולט במיוחד ברמב"ם שאומר שצריך לתת את הגט בתורת גט, אך ה"בתורת גט" הזו יכולה להיות גם אחרי הנתינה. כלומר, זה ממש שני דברים, הבעל נתן, ואח"כ יצר "בתורת גיטין" ע"י האמירה המאוחרת. מה שאומר שאלו שני דברים.

ולסיום, אי אפשר שלא להזכיר את דברי המדרש: "עם הארץ שקורא לאהבה - איבה, כגון ואהבת - ואיבת, אמר הקב"ה 'ודגלו עלי אהבה'", התוספת המפורסמת של המהר"ל "...לכך מברכים לעסוק בדברי תורה, בין שהוא מכוון ההלכה או שאינו מכוון ההלכה, רק שיכוון ללמוד האמת אע"פ ששגג".